

מעמיד בהמת חברו על קמת חברו

הרב מנשה שמרלובסקי

ראשי פרקים:

הקדמה

מחלוקת תוס' ורשב"א

דעת התוס'

דעת הרשב"א ופסיקת הרמ"א

השוואת תוד"ה "מעמיד" לתוס' בדף נו ע"א ד"ה "אילימא"

הנפ"מ להלכה בין תוס' לרשב"א בדין מעמיד

הקדמה

בגמרא ב"ק (נו ע"ב) מובאים דברי רבה א"ר מתנה אמר רב: "המעמיד בהמת חברו על קמת חברו חייב". במאמר להלן נביא את מחלוקת התוס' והרשב"א בגדר החיוב, והנפק"מ ביניהם. כמו כן, נדון בסתירה שעולה בין דברי תוס' כאן לדברי התוס' בדף נו ע"א ד"ה "אילימא", ובאפשרות לתרץ את הסתירה.

מחלוקת תוס' ורשב"א

דעת התוספות

תוס' (ד"ה "המעמיד") מסביר שחיוב המעמיד הוא מדין שן, ואע"פ שכתוב "ושלח את בעירה"¹, כדידה חשיבא, הואיל והוא עשה; כמו מדליק פשתנו של חברו בנרו של חברו².

בהמשך מעלה תוס' את האפשרות שיהא חייב מטעם אש, כיון דברי היוקא³. ודוחה זאת התוס': "דא"כ מטעם זה, הוה ליה להתחייב אפילו ברה"ר, ולא משתמע בשום דוכתא דלחייב ברישות

1 שמות כב, ד (ומשתמע שחייב דווקא על היזק בהמתו שלו)

2 נראה שכוונת תוס' להוכיח מדעת ר"ל דוקא עפ"י מה שכתב בדף כב ע"א תוד"ה "אשו משום ממונו": "כלומר חיוב ממונו יש בו ולא שיהא אש שלו". ומוכיח כן שאפילו הדליק באש של אחר חייב (גם לר"ל).

3 ובכך תהיה תשובה אחרת לקושי שהעלה תוס' בתחילה - הרי כתוב בתורה "ושלח את בעירה".

הרבים שן, אפילו מקרב בהמתו אצל הפירות ומעמידה עליהו⁴.

דעת הרשב"א ופסיקת הרמ"א

לעומת דעת התוס', הרשב"א פוסק וז"ל: "ואע"פ שאין הבהמה שלו, כיון שהעמידה על הקמה הרי הוא כאילו מאכילה בידיים. ומשום הכי פריך 'פשיטא'. ומינה דאילו העמיד בהמתו, ואפילו בהמת חבירו על פירות חבירו ואפילו ברה"ר חייב⁵. ומביאו הגר"א במקום⁶. וכן גם מביאו המגיד משנה⁷. וכן פוסק הרמ"א⁸ וז"ל: "ואפילו הפירות ברשות הרבים, דהוי כמזיק בידיים"⁹.

השוואת תוד"ה "מעמיד" לתוס' בדף נו ע"א ד"ה "אילימא"

בברייתא מובא שהכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, מקשה הגמרא: "היכי דמי? אילימא דמטיא ברוח מצויה? בדיני אדם נמי נחייב!" (נו ע"א). כותב תוס' (ד"ה "אילימא"), שמוכח מכאן שאין הבדל בין מקרב את הדבר אצל האש למקרב את האש אצל הדבר. ומקשה התוס': לר"י, שסובר שאשו משום חציו ולכן חייב כאדם המזיק, מדוע מובא בגמ' בסנהדרין (עז ע"א) שכפתו במקום שסוף חמה לבוא או צינה לכא פטור? (שהרי החמה היא כמו אש שעתידה לבוא ברוח מצויה). עונה תוס' שאין הכי נמי, באמת חייב גם במקרה זה, ומה שמפורש בסנהדרין שפטור, זה דוקא שכפתו במקום שהיה כבר שם, ולא הביאו לכאן. ואין בכך גם דין מצמצם שחייב שזהו דוקא כאשר החמה כבר נמצאת ומתחיל מיד תהליך הפגיעה¹⁰.

בדוגמאות של תוס', הן בקושייתו הן בתירוץ, מזכיר תוס' גם את הדוגמא של כפתו לפני ארי וז"ל: "וי"ל דודאי אי כפתו והביאו במקום שסוף חמה או צינה לבוא או ארי חייב".

וקשה, מדוע כאן נוקט תוס' שבמה שמביא את האדם למקום שסוף הארי לבא הוא חייב בדין

4 לכאורה לא מובנת הוכחה זו. שכן לפי האפשרות שחייב מדין אש, באמת אין זה שן, ואין הוכחה ממה שלא מוזכר חיוב שן ברה"ר. ונראה שכוונת תוס', ממה שסתמה הגמרא ולא הביאה חידוש זה, משמע שהחיוב הוא רק ברשות הניזק אף במעמידה על הפירות ממש.

5 בבא קמא נו ע"ב ד"ה "המעמיד"

6 שו"ע חו"מ שצד, ביאור הגר"א סק"ז

7 מ"מ על הרמב"ם הל' נוקי ממון ה, ג ד"ה "וכן" (ויש להעיר שהוא אינו מביא את הרשב"א במפורש אלא רק פוסק כמותו)

8 שו"ע חו"מ שצד, ג

9 הנפקא מינה שעולה כאן היא האם חייב ברה"ר. בהמשך נעלה אפשרות לנפקא מינה נוספת.

10 בשיטת תוס' כאן נוקט גם תוס' בסנהדרין

רוצה, ואילו בתור"ה "מעמיד", דעת התוס' שהמעמיד את הבהמה אינו חייב כאדם המזיק וכדין אש, אלא מדין שן. הרי כמו שברור שהארי יטרוף, כך ברור שהבהמה תאכל את הקמה.

ר' שמעון שקופ בחידושו דן בשאלה זו ועונה וז"ל:

וע"כ נלענ"ד בטעמם, דסברי דאם עשה דבר בהבהמה, הוה רק כנעשה בעלים על הבהמה וקשבה תורה רק כשן דהרי לכל בעל בהמה היה מקום להתחייב משום אש, לכל הפחות כאשר משום ממונו, ומ"מ פסקה תורה דאין על הבהמה דין אש ופטור ברה"ר. אבל אם עשה מעשה בדבר הניזק לקרבו אל הבהמה אז חייב על מעשה הבהמה משום אש.¹¹

ולענ"ד הדברים קשים בסברא; שאם מדובר שמקרב ממש את הבהמה אל הדבר, מה ההבדל בסברא בין מקרב את הניזק אל המזיק או להפך, ואדרבא, מלשון תוס' נראה שלמד מהגמרא שלנו לחדש שגם במקרב את הדבר הניזק אל האש הוא חייב כמו במקרב את האש אל הניזק.¹²

לכן, נראה לענ"ד להציע דרך חדשה בישוב הסתירה בין שני דיבורי התוס'.

באבן העזר¹³ דן על פסק המג"א שם¹⁴ שנוקט, שמי ששם בשבת עלוקה על מנת שתמצוץ דם, עובר על איסור תורה. ומוכיח כן מהשיך את הנחש, שלר"מ הוא חיוב מיתה "משום דהוי כתוקע סכין בבטנו", ולא גרמא הוא, שהרי כלי משחיתו בידו. ואפי' רבנן דפטרי, היינו דס"ל דארס מעצמו מקיא¹⁵, אבל גבי עלוקה הוי כמו שעושה בידיים. ובאבן העזר כתב בתחילה נגד פסקו של המג"א. ואומר שאדרבא, מהמקום שמביא המג"א ראייה, נראה ראייה להפך, ואם יש איסור בכך זה דווקא בעלוקה שלו מדין שבת בהמתו.¹⁶

אך בהמשך נקט אבן העזר שאכן צודק המג"א ויש בכך איסור מלאכה. שיש הבדל בין דיני ניזיקין, שהדבר תלוי אם ברי היזקא, לבין דיני שבת, שם מלאכת

11 חידושי ר' שמעון שקופ, ב"ק פרק שני סו"ס כב

12 ומה שכתב ר' שמעון, להוכיח מהשאלה מדוע בכל שן ברה"ר אינו חייב משום אש, וכתב "לכל הפחות כאשר משום ממונו". עולה מדבריו שגם הוא מסכים שאין לשאול מדוע לא יהיה חייב כאשר משום חציו, ונראה להסביר שאין כאן חץ לכיוון ניזוק מסוים. ועל השאלה מדוע לא חייב בכך כאשר משום ממונו, לעיין במה שכתב בכך בחזו"א ב"ק י"א ס"ק י"ה, ובבית ישי לר' שלמה פישר ס' ע"ה

13 או"ח שכה

14 סקנ"ג

15 ובתוס' אצלנו כותב: "וי"ל דשאני התם שאין הארס בעולם"

16 ואין זה דומה לדעתו לדין שמותר להעמיד את בהמתו על גבי המחוכר על מנת שתאכל, ואין בכך איסור של שבת בהמתו, כדסבר התוספות בשבת קכב, ד"ה "מעמיד": "...ת"ל 'למען ינוח' ואין זה נוח אלא צער" - לבהמה, מה שאין כן לגבי עלוקה

מחשבת אסרה תורה, כדברי רב אשי¹⁷ להסביר את ההבדל בדין זורה ברוח, שלענין נזיקין פטור, ולענין שבת חייב משום מלאכת מחשבת אסרה תורה. ולפי זה מחלק אבן העזר בין המקרה שמעמיד את הבהמה במרעה "שאינן כוונתו ומחשבתו על שום מלאכה רק שבהמתו תאכל ותמלא כרסה [...] ולפי זה נתברר בעלוקה דעיקר מחשבתו שהעמידה כדי שתעשה חבורה באדם ותמצוץ דמו דמלאכה גמורה הוא...". ונלע"ד לאמר חילוק דומה בדעת תוס' אף לגבי נזיקין. שמה שתוס' נקטו לגבי מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו שחייב מדין שן, מדובר דוקא כאשר מעשהו נובע מתוך רצונו להאכיל את הבהמה, ולא מצד שרוצה לפגוע בקמת חבירו¹⁸. וכוונה זו מגדירה את המעשה כפעולת האכלה ולא כפעולה של פגיעה בקמה ע"י הבהמה. ואף שהגמרא (ס ע"א) נוקטת שההתחשבות בכוונה היא דוקא לגבי דיני שבת, ששם נתחדש דין מלאכת מחשבת, ולא דיני נזיקין, נלע"ד לומר שזה דוקא לכוון החיוב. כלומר, אם המעשה מוגדר כגרמא, המחשבה לא תחמיר עם המעשה לחייבו בדיני נזיקין. אך לאידך גיסא כאשר המעשה מוגדר כאש וכאדם המזיק, המחשבה יכולה לגרוע ולא "לראות" את המעשה כפגיעה של האדם בניזוק ע"י הבהמה אלא להפך, כפעולת האכלת הבהמה שנוצר ממנה נזק, ולכן החיוב הוא רק מדין שן ולא אדם המזיק¹⁹.

17 בבא קמא ס ע"א

18 אמנם למרות שחילוק זה בסברא מאוד נראה לי, דוחק לתרץ כך את תוס' שכן אין בגמרא או בתוס' רמז שמדובר דוקא שכוונת המעמיד להאכיל את הבהמה ולא להזיק את חבירו

19 מצאתי דבר דומה בדברי הרב ישראלי זצ"ל בספרו עמוד הימיני במאמרו פעילות צבאית להגנת המדינה (במקור מופיע כתקריט קיביה לאור ההלכה, התורה והמדינה ה-ג, תשי"ג-תשי"ד). שם, הוא דן האם ניתן לפגוע באוכלוסייה אזרחית תוך כדי פעולה מלחמתית. ובפרק ג' הוא דן האם מותר הדבר מצד דין רודף. נוקט הרב ישראלי זצ"ל שדין רודף קיים גם כאשר הוא רודף בגרמא (וכשיטת האור שמח בסנהדרין עד ע"א), אך מחדש שם בסעיף ז שאף שהדין שגם רודף בלא כוונה ואפילו באונס יש לו דין רודף, כאשר הוא רודף באונס בדרך גרמא, אין לו דין רודף. ולעני"ד הסברא בכך דומה למה שכתבנו כאן. שכיון שאינו מתכוון לרדיפה אין המעשה שנעשה בדרך גרמא מוגדר כרדיפה. ודומה קצת לדברי החזו"א סנהדרין ס' כ"ה בקטע "ויש לעיין" לגבי מי שרואה חץ ההולך להרוג אנשים רבים ויכול להטותו לצד אחר, ששם יהרוג רק אדם אחד. ודן החזו"א להתיר את הדבר שהמעשה מוגדר כמעשה הצלה ולא הריגה ונוסיף ונסביר שיש להבדיל בין מעשה הצלה שנגרם בעטיו הריגה, למקרה הפוך שעושה מעשה הריגה וע"י ההריגה באה הצלה, וצ"ע בכך. ולע' בפסק הש"ך חו"מ קסג ס"ק יח שמביא פסק המהריב"ל: "דאם כבר הטיל המלך על אנשים ידועים ופרט אותם ונלכדו ברשתו אוי אין יהודי רשאי להשתדל לפטרן בשום ענין שזיק לאחריים". ולכאורה לפי יסוד החזו"א נאמר גם כאן שיהיה מותר - הרי הוא עוסק במעשה הצלה, והפגיעה באחרים נגרמת באופן לא ישיר. אמנם גם לחזו"א הדבר מותר דוקא בדין של להציל רבים תוך כדי פגיעה באופן לא ישיר ביחיד, אך כאן מדובר ביחיד מול יחיד וחזור העיקר של "מאי חזית" (סנהדרין עד, א).

אך לפי זה יצא שלחזו"א באמת ביחיד מול רבים מותר להציל את הרבים. וכן נראה כן גם להציל את עצמו וכן פוסק ביד אברהם על השו"ע י"ד קנו סד"ה "אנשים שבאו". ונלע"ד דבריו מובנים דוקא לפי היסוד של החזו"א וכן לע"ש בגליון מהרש"א שמביא בשם המהריב"ל הנ"ל: "מיהו אם יש ספק אם יותפס אחר, לא שבקינן להציל זה הודאי מפני הספק". ונלע"ד שגם פסק זה מובן רק לפי היסוד של החזו"א. שהרי ברור שבמעשה אקטיבי לפגוע בחברו על מנת להציל את עצמו הדבר יהיה אסור גם אם הפגיעה בחברו תהיה רק בספק.

הנפ"מ להלכה בין תוס' לרשב"א בדין מעמיד

נפקא מינה פשוטה מבוארת לעיל, שלתוס' המעמיד דבר שחיובו מדין שן פטור ברה"ר ואלו לרשב"א חייב גם ברה"ר.

ונלע"ד להציע נפ"מ נוספת: התוס'²⁰ נוקט שכאשר אדם דחף שור לבור בכוונה או אפילו בפשיעה גמורה הוא לבדו חייב בנזק. והסברא היא שאין אני רואה זאת כשניים שהזיקו במשותף, אלא האדם הזיק ע"י הבור. וזאת בניגוד למקרה ששור דחף שור לבור.

לפי זה נראה לומר, שלפי הרשב"א שמעמיד את הבהמה דינו כאדם המזיק, אם העמיד את בהמת חברו על קמת חברו אפילו ברשות הניזק, המעמיד חייב לבדו נזק שלם ובעל הבהמה פטור, ואילו לפי תוס' שחייבו משום שן, אם בעל הבהמה פשע תחילה בשמירתו, שניהם יהיו חייבים במשותף.

ולעייין בתוס'²¹ שעולה מדבריו שבעל הבהמה אכן חייב, שכן תוס' מעמיד את ספק הגמרא²² שם במקרה שהושיט פירות לבהמה חש"ו או עכו"ם דלאו בני תשלומים נינהו, ובעכו"ם הרי הוא בר דעת ויש לכאורה להטיל עליו את כל האחריות; וכן ברא"ש שם כתב: "חרש או שוטה או קטן או פיקח ואין לו לשלם"²³. כלומר, למרות שהוא פיקח עדיין ניתן להטיל את האחריות גם על בעל הבהמה²⁴.

והיה ניתן לענ"ד לומר שתוס' נוקטים בכך כשיטתם בסוגיתנו, שהמעמיד אינו אדם המזיק, אלא הוא חייב מדין שן ולכן אפילו בהושיט לפי פרה, עדין חיובו משום שן וכאשר אין הוא

וניתן עוד להוסיף כאן את דברי הקהילות יעקב על ב"ק סי' כ שם הוא דן בדברי הנמוק"י המפורסמים לגבי הדלקת נרות בערב שבת למ"ד אשו משום חיציו. ומחלק שם הקה"י לגבי מעשה שנעשה בודון שיביא בהמשך למצב של אונס שהדבר תלוי בכוונה. כלומר, כאשר הוא מתכוון להזיק רק הוא עושה זאת בצורה מתוחכמת שהמעשה יעשה בסופו של דבר באונס, אך הוא מרצונו גורם למצב האונס הרי זה כרצון גמור, וכדברי הרמב"ן המובאים בחלקת מחוקק לאבהע"ז סי' נ' ס"ק ט"ז "ואלו מסבב זה אונסין לעצמו וכו' אין זה אונס אלא רצון". ואילו במה שאומרת הגמרא בתחילת כתובות "ולידרוש להו דאונס שרי" אע"פ שברצונה במעשה הנישואין נגרם האונס - שם אין כוונתה להביא על עצמה את האונס דבעילה להגמון, ואדרבא, אינה רוצה בכך, אלא היא רוצה בנישואין והבעילה להגמון תבוא ממילא.

20 בבא קמא ו ע"א ד"ה "לאתויי"

21 בבא קמא כג ע"א ד"ה "תפשוט"

22 אם פי פרה כחצר הניזק

23 סו"ס ט

24 ולע' להלן במה שהבאנו בשם החזו"א

משלם, יש להטיל את החיוב על בעל הפרה²⁵. אך לרשב"א במקרה כזה באמת אין בעל הפרה חייב כלל מדין מזיק²⁶.

שיטת ר' שמעון שקופ

ר' שמעון בחידושו כותב: "עוד צריך לבאר מה דמבואר כאן בתוס' והרא"ש, דבעל הבהמה חייב אף אם הושיט לה אדם כוונה כגון פקח, ובאש ובור כתבו לעיל ו' ע"א אם זרק אדם טלית על האש, פטור בעל האש וכן בבור"²⁷. בעקבות קושי זה מחדש ר' שמעון לחלק בין מזיק של בור ואש למזיק של שור. לעי"ש בהסבר הדברים.

שיטת החזו"א

החזו"א כותב: "המעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו חייב. נראה, דאפילו פשע הבעלים ולא שמרה מ"מ חייב המעמיד²⁸ דפסיק ליה המעמיד גירא דבעלים וזרק גירא דיליה"²⁹. בהמשך מביא החזו"א את מחלוקת הרשב"א והתוס' אם לחייב את המעמיד מדין אדם המזיק או מדין שן ומוסיף: "ונראה דאף לדעת תוס' פטור הבעלים בזמן דאיכא מעמיד אף בפשע ולא שמר וכמש"כ לעיל"³⁰.

החזו"א³¹ דן בפסק השו"ע שאם הפרה לקחה את הפירות ברה"ר והלכה ואכלה ברשות הניזק, יש מחייבים לשלם נזק שלם משום דפי פרה כחצר הניזק. וממשיך השו"ע (לפי שיטת תוס' והרא"ש):

וני"מ אפילו במקום שאין לחייב על הנטילה כגון שהיו הפירות מונחים במקום שאי אפשר ליטלם משם ובא ראובן והושיט פירות של שמעון שבחצר שמעון לפי פרת לוי חייב לוי אם המושיט חרש

25 ולע' ש"ך ס' שצ"א ס"ק א ובאור הגר"א שם ס"ק טו וקצות החושן שם ס"ק א בדיון מדוע יש לחייב את בעל הפרה כאשר אין למושיט לשלם את כל הנזק

26 ואכן הרשב"א בסוגיא בדף כ"ג לא הסביר את ספק הגמרא כהסבר התוס' שם (אמנם גם לרשב"א יש לחייב את בעל הפרה מדין נהנה כדין שן ברה"ר).

27 בבא קמא ס' כב אות ב

28 בכל הנזק ובעל הבהמה פטור

29 ב"ק ס' א אות ז

30 דברי החזו"א הם הפוכים לגמרי מדברי ר' שמעון. שר' שמעון לא תלה את השאלה במחלוקת הרשב"א והתוס', אלא שנקט שיש לחלק בין נזקי אש ובור לנזקי שור. ואילו לחזו"א להפך, שאף שפשוט לו יותר לפטור את בעל הבהמה לרשב"א דוקא, מחדש החזו"א להפך, שנראה לו שאפילו לתוס' פטור. ולפי מה שכתבנו בתחילת הפרק מסתבר לענ"ד לחלק בכך בין שיטת הרשב"א לשיטת התוס', ובכך יהיו מובנים דברי תוס' שבדף כג ע"א ולע' להלן.

31 ב"ק ס' ב אמצע אות י בקטע 'שו"ע ס' שצא'

שוטה וקטן או שאין לו לשלם שאם היה אפשר להשתלם ממנו היה הוא חייב ובעל הפרה פטור.³²

ודנים הש"ך והקצות שם, מדוע כאשר המושיט הוא פיקח אך אין לו לשלם חייב בעל הפרה בכל התשלום.³³ ומקשה החזו"א שם על עצם פסק השו"ע, ועל הרא"ש שהוא המקור לפסק זה:

"והדבר תימה דהמעמיד בהמת חברו על גבי קמת חברו בעל הפרה פטור לגמרי כיון דההיזק נעשה ע"י אדם [...] וא"כ דברי הרא"ש והטוש"ע תמוהים מאד, למה יהא בעל השור חייב, וכל שכן למה שסתם הרמ"א לקמן סי' שצ"ד כדעת רשב"א דמעמיד חייב אפילו ברה"ר וחיובו משום אדם המזיק דהוי כראובן ששרף בגדו של שמעון באש של לוי, אפילו אין לראובן מה לשלם אין גובין מלוי"³⁴.

וראים שלחזו"א פשוט שלשיטת הרשב"א שהמעמיד חייב כאדם המזיק, כאשר המעמיד הוא פיקח ברור שאין לחייב כלל את בעל הפרה, אפילו כאשר גם הוא פשע. אך מדבריו נראה שסובר שאפילו לשיטת תוס' שאין המעמיד אדם המזיק בכל אופן אין לחייב את בעל השור.

ולענ"ד לפי מה שכתבנו לעיל נראה לומר, שתוס' והרא"ש הולכים לשיטתם שאינם סוברים כרשב"א, ולכן הם מחייבים את בעל הפרה, ופסק השו"ע כאן הוא לפי שיטתם. אך לרשב"א אכן יחלוק על פסק זה ויאמר שבכל מקרה בעל הפרה פטור. אך עדין צ"ע מדוע לא השיג הרמ"א כאן על פי שיטתו בסימן שצג, שם סבר כדעת הרשב"א.

32 חו"מ שצא, ז

33 הש"ך מפרש, שהמושיט אינו המזיק אלא גולן, וקיים כאן דין רצה מזה גובה רצה מזה גובה. והקצות מקשה על כך ומפרש כמו הפירוש שהביא הש"ך בתחילה ודחה אותו, שחייב הכל מדין "אי ליכא לאשתלומי מהאי וכו'"

34 החזו"א נדחק לתרץ שמה שכתוב ברא"ש שאין לו לשלם, לאו דוקא וכוונתו לנוכרי וכפי שמובא בתוס'. ודבריו לענ"ד ברא"ש דחוקים מאוד. וכמו כן נתקשתי בעצם סברתו, מדוע כאשר מדובר בנוכרי פשוט לו לחזו"א שאפשר לחייב את בעל השור, הרי הנוכרי איננו כחש"ו, שסוף סוף הוא בן דעת וחייב בנויקין. וכמו שר' שמעון הוכיח גם מתוס' (ולא רק מהרא"ש), שאינם סוברים כאן את היסוד שכתבו בדף ו ע"א לגבי אדם שדחף שור לבור, שהאדם חייב בכלולכן חילק בין אש ובור לנוקי שור), והרי תוס' לא הזכירו אין לא לשלם אלא חש"ו ועכו"ם